

„Kelj fel, fiam, kelj fel...”

Forrófalva történeti és kulturális értékei

„Kelj fel, fiam, kelj fel,
Hajdi, haza velem!”

(Forrófalván gyűjtött népdal)¹

A moldvai magyarok egyik legrégebbi települése a Bákótól délre, mintegy 20 km-re, a Szeret jobb oldalán húzódó lapályon, az úgynevezett Szeret-terin található Forrófalva. A 374 esztendeje idelátogató Marcus Bandinus püspök így írt róla: „Nyugaton közel hozzá szőlősök vannak, jó borban, gabonában, barmokban, vadakban és madarakban bővelkedik; a gyengéd csobogású kedves patak a község kellemét emeli. Északra mező van, nem messze keletre a Seret, délen egy nagy, tágas völgy látható.”² A 90 esztendeje ott járt Veress Sándor népzenekutató naplója szerint pedig „...útközben, ahogy a hegyen megyünk, végiglátni az egész Szeret völgyét. Mindenütt nagy áldás, gyönyörű búzaföldek, kukoricatáblák, szőlők. Kitűnő termőföld az egész vidék.”³ A táj tehát nemcsak gyönyörködtető, hanem az emberi megélhetésre is kiválóan alkalmas.

A település régiségét a szájhagyományban különböző emlékek őrzik. Ștefan cel Mare – a helybéliek Nagy Istvánja – idejéből való monda szerint a törökök ellen harcoló moldvai fejedelem seregében vitézkedett egy Forró nevű katona, kinek lányát a vajda „feleségül vette”. A forróvérű uralkodó ugyanis legendája szerint ahol csak meglátott egy-egy szemrevaló lányt, rögtön „feleségül vette”. Így történhetett a szájhagyomány szerint, hogy „Nagypatak mellett Nagy Estány béállt

a paphoz csobánnak. A szomszéd faluban egy Forró János nevű embernek volt két szép lánya, s a vajda megszerette az egyiket, elvette feleségül, környezete ellenkezésére is. De minthogy a leány magyar volt, ő pedig oláh, megegyeztek, hogy leánygyermekük magyarok lesznek, a fiúk pedig oláhok. Ekkor a vajdáné azt mondta: *kegyelmednek oláh legényeket szolgálakul, nekem magyar legényeket!* Hoztak is nyolc magyar legényt. Idők múltán megkérdezte István a magyar legényeket, hogy mit kívánnak hosszú, becsületes szolgálatuk jutalmául? Egy *morzsa* földet kértek, ahol *meglegyenek*. Nekik adta azt a földet, s ezért lett Forrófalva.”⁴

Más emlékek szerint a települést menekült husziták alapították. Kós Károly olyan adatot közöl, miszerint „sokáig egyedül itt volt Moldvában római katolikus anyaszentegyház, mivel régen Gyoszenből, Szászútából, Bogdánfalváról és Lujzicalagorból is ide hozták a halottaikat.”⁵ Sőt a szájhagyomány olyan emléket is őriz, hogy a szabófalviak is Forrófalván temetkeztek.⁶ Kétségtelen tehát, hogy Forrófalva Moldva egyik legrégebbi, magyar népeességű települése, középkori eredetű lakosai *részes szabadparasztok* (răzesek) voltak, amíg a román bojárok ki nem semmizték őket kiváltságaikból, s a XVII. század elején már két birtokos család, a Goia és a Teleagă tulajdonában volt a falu. Ezek örökösétől vásárolta meg aztán 1615-ben II. Ștefan Tomșa vajda, és a Szucsáva megyei solcai kolostornak adományozta. Az övék volt 1775-ig, amikor Bukovina a török fennhatóság alól Ausztriához került. Történelme során lakossága többször is elmenekült, de mindig visszatért, ám

Szent József vacsorája

Szent József vacsoráját csánták nálunk es. Edesányám csánta, hogyne! Tudjátok-e, hogy csánták a vácsárát régen? Esszeálltak e szomszédasszonyok, egyik tett egy tálecska kását, másik tett egy marok hájmat, másik izét, s összeraktak mindenfélét így. Összehelgették, összegyűtték. S oszto tették bé, csántak geluskát. Megpregetilták egy hályré, pitánnak es esszegyűtték. Mámám náváztá, s én es értem, leánkölök votam, hogy összegyűltünk, s ebbe a zulicába itt ki, tátták e hosszú asztalt. S a zegésszen esszegyűltek oda. Zegész szomszédáság. Esszegyűtték a márfát, liszt, kása, hajma, mi kállált e geluskába s megfőzték egy hályt, s e pitánt megsitte kãmãniecã mámám, s oszto ették meg együtt. Szomszédok esszegyűltek, mámám örökké összegyűti vala szomszédokat. Aszongya, né, jó Szent Józsep, me Szent Józsep most ebbe a hónapba van, 19-én, há! Aszongya, jó Szent Józsep, aszongya, akar-e komáasszony, akarsze te, kerestleányom, csánnunk vecserát?! Gyűltek esse... Vagyon Szent Józsepnek énekje, vagyon. Nyelunál mágvonnok a zénekek. Idvező Szent József ... Tudom, dá káll nezzem e hertikét. Nyeluhoz esszegyűttük, s oszto leírtuk, mát mikor menünk így, okkor énekeljük.

(Benke Jánosné Pál Magdolna, szül. 1952, Forrófalva)

idővel a Szeret folyó közelében vezető és forgalmas hadiúttól nyugatabbra költözött, hogy békésebben élhessenek.

Első írásos említése 1474-ből való, római katolikus lakosságáról először 1599-ből olvashatunk. Természetesen ezek az évszámok azt jelentik, hogy akkor már jó ideje lakott hely volt, hiszen első templomát – amit talán Bálint Márton épített – 1435-ben emelték Szent Márton tiszteletére – más források szerint a XVI. században –, s kisebb-nagyobb átépítésekkel ma is ott áll a temetőben. Erről a templomról gyakran megemlékeztek az erre járó idegen utazók. 1606-ban egy névtelen olasz azt írja, hogy *Forajan* teljesen katolikus és temploma van. 1640 körüli felmérésben is kis fatemplomával szerepel. 1641-ben Petru Bogdan Baksic püspök egy kis fatemplomról ír *Foroyani*-ban; 1643-ban Bartolomeo Basetti olasz Itáliába küldött jelentésében szalmával fedett fatemplomról, ami 12 x 5 lépés, s az oltárán Szűz Mária látható és egy kereszt. A Forrófalvával foglalkozó forrásokban visszatérő szöveg, ez a „*temploma van, de papja nincs*”. Ugyancsak a XVII. század második feléből (1661) írja egy Vlas Kojcevic nevű apostoli vizitátor, hogy Forrófalvának 421 magyar katolikus lakosa van, akiknek azonban jó ideje nincs papjuk, sem miseruhájuk, mert azt a Lengyelországból érkező püspök magával vitte.⁷

A település népességének magyar voltát mutatják a Bandinus 1648-ból való leírásában szereplő családnevek, amik között bőséggel találunk olyanokat, mint *Antal, Árva, Balázska, Bálint, Benke, Csikó, Demse, Diák, Dobos, Farkas, Gyurka, Hajdú, Imreh, Jánoska, Kántor, László, Máté, Mesterke, Nagy, Nevetlen, Pataki, Sebestyén, Sebő, Sipos, Székely, Varga*. A nehéz sorsú püspök moldvai látogatása idején a falu pap nélkül, közössége lelkileg igen elhanyagolt állapotban volt, a bákói káplán csak havonta látogatta őket, ezért Bandinus 108 férfit és 106 nőt keresztelt meg. Csak a XVII. század végétől kaptak saját papot, de sajnos legtöbbször olyanokat, mint Zamoyszki Szaniszló, aki „a magyaroknak első ellensége” volt (1838), vagy Romilla Bonaventura, aki „erősen tiltotta a magyar szót” (1929). De akadt köztük olyan is, aki nem volt „lélekvesztő”, hanem valóban lelkipásztorként szolgált, mint a Dominicus Migliorati nevű olasz atya, aki 1860-ban jött ide, s híveitől „minden nyelvtani segédeszköz nélkül megtanult magyarul” úgy, hogy levelezni is tudott nyelvünkön. Mint Ballagi Aladár írja: „Folyékony magyar beszédét olasz módra, élénk taglejtésekkel kíséri. Azon áldott kedélyű, humoros, közlékeny egyének közül való, kiknek körében egyszerre otthon érezzük magunkat. Merő szívesség, jóakarát, csupa tűz. Erős optimizmusa, minden a legjobb, vagy ha az nem volna, humoros oldaláról fog fel. Kedélyesen adta elő, hogy két szomszédját, Petrást, a klézseit és Barbera Pétert, a bogdánfalvi papot meggyilkolták. Most rajtam a sor – mondta –, de jöjjenek csak, várom őket, majd lesz nekik nemulass, de nem nekem.”⁸

„Hogy a régi időkben magyar nyelvű vallásgyakorlat folyt – írja Domokos Pál Péter forrófalvi tapasztalatai alapján –, azt ékesen bizonyítja a *Forrófalvi imádságos könyv*. Második moldvai utam (1932) legszebb jutalma volt e kézirat, melyet

Trunkon, Benedek Péternél találtam, de a tulajdonosa szerint származási helye Forrófalva. A 744 + 23 oldalas, szép kézírással készült könyv az esztendő minden egyes napjára szolgáló imádságokat tartalmaz.” Domokos Pál Péter idéz a forrófalvi imádságos könyvből, egy oldalának képét is közli. „Nagy kár – folytatja a jeles kutató –, hogy a könyv semmi adatot nem tartalmaz arról, ki írta.” Azt is csak sejtethjük, hogy az 1700-as években keletkezett. Domokos feltételezi, hogy Petrás Incze dédapja írta, aki „tudós férfiú hírében állott, s Zöld Péter azt írta róla, hogy 1671-ben kezdett naplójában először olvasott a moldvai csángómagyarok szomorú helyzetéről”. Feltevését megerősíteni látszik Petrás Incze 1842-ben írt vallomása, mely szerint: „Atyámat nevezik Petrás Ferencnek, ki Forrófalva szentegyházának volt 45 évig kántora; a latin, magyar, olasz és oláh nyelveket beszéli és írja... Atyám élő nyelven beszéli, hogy nagyatyám is előtte azon a helyen az említett egyházi hivatal több évekig folytatta...” Ilyen jeles személyiségekkel büszkélkedhetnek tehát a Forrófalván élők, s a hagyományos kultúra őrzésére itt működő *Forrófalvi Phoenix Kulturális Egyesület* számára szép feladat lehetne nagy szülőttje, Petrás Incze János és felmenői emlékének megjelölése és megőrzése.

A madéfalvi vérengzésből menekülő székelyeket Moldvába kísérő Zöld Péter lelkész jelentése szerint (1781) a XVIII. század végén Moldvában a forrófalvi volt a legnagyobb katolikus plébánia, hozzá tartozott Klézse, Nagypatak, Kövespatak, Nagylonka, Diószén és Nagyszőlős. „Több mint ötszáz gazdát számlál, mindennemű gabonában bővelkedik és a fák legkellemesebb gyümölcszeivel dicsekszik.”¹⁰ Forrófalvától keletre eső Szeret-tere a határ legtermékenyebb része. A kollektivizálás előtt a falu legjobb gazdái közül többen öntözéses kertészetet hoztak itt létre, s paradicsomot, káposztát és más zöldségféléket termesztettek, amit aztán a bákói piacon értékesítettek. Ezen a részen az 1950-es években a nagy árvíz alkalmával a Szeret úgy kijött a vasúthoz, hogy veszélyeztette a pályát, s úgy volt, hogy a vasutat „elmutálják”, vagyis arrább helyezik, de sokba került volna. Inkább hoztak – mint mesézték – lipován embereket a Deltából, akik vesszőkaszok közé követ *benderítettek* a vonatról, s ez gátolta a vizet és védte a vaspályát. Aztán megcsinálták a *Kanált* – vagyis a csatornát –, s elvitték a Szeretet a régi helyire.

Forrófalva lakossága történelme során többször elmene-kült, de mindig visszatért. 1691-ben az újranevesedett falu 160 családból állt, fatemploma és harangja volt. Egy 1730-ból való híradás szerint a falu új, nyugatabbra eső helyén Anton Manzi atya idején plébánia létesült, 1722–1744 között pedig temploma épült kőből és téglából, Páduai Szent Antal tiszteletére. A XIX. század elején ismét új templom építésébe fogtak, bár a forrásokból nem egyértelmű, hogy újat kezdtek, vagy a régebbit újjították. Ez a harmadik templom a Forrófalvát és Nagypatakot elválasztó, Kostica nevű dombon épült, s mindkét település használta. A templomhoz tartozó harangláb távolabb készült, közel a parókiához, majd 1858 és 1860 között lebontották, anyagát szétosztották. 1883-ban ismét templomot építettek, nem tudjuk, hogy újat-e vagy a régít újjították. 1925-ben Mihai Bejan plébános engedélyt

kért a püspöktől a templom nagyítására, s 1930. július 27-én letették az „új templom” alapkövét, a ceremóniát Mihai Robu, jászvásári püspök végezte. Igen lassan haladt a munka, 1935-ben még javában dolgoztak rajta, s még el sem készült, mikor 1940 októberében és novemberében két földrengés is megrongálta, csak 1965-ben tudták teljesen használatba venni. A parókia 1911-től épült a régi mellé, amelyik 1728-ban készült Francantonio Manzi olasz misszionárius idején.

Történelme során a hitelt érdemlő román statisztika szerint Forrófalva lakossága római katolikus, magyar nemzetiségű és anyanyelvű volt. Az 1864. évi, Cuza-féle jobbagyfölszabadítás idején 258 lakos kapott földet, összesen 611 fálcsát – ami jó 300 ha-t jelent –, tehát családonként alig több mint 1 ha esett. Úgy tűnik akkoriban inkább állattartásból élt Forrófalva népe, mert egy-egy családra 2 marha, majdnem 1 ló, 2 disznó és 1-1 juh vagy kecske jutott. Ugyancsak Lahovari Nagy Földrajzi Szótára szerint 1892-ben a 369 család 1508 fő lakosából 1443 magyar (96%), 36 román (2,4%), 10 német, 9 örmény, 9 zsidó és 1 olasz volt; foglalkozásuk szerint 1099 gazdálkodó, 1 mesterember, 5 kereskedő 4 szabadfoglalkozású, 200 munkás és 13 szolgáló¹¹. De már három évtized múlva a hivatalos népszámlálás csak egyetlen magyar nemzetiségű és anyanyelvű, ám 1757 római katolikus vallású személyt talált Forrófalván¹². Így aztán találgathatjuk, hogy a többi magyart kiirtották, vagy eltagadták a statisztikusok. Az utóbbi a valószínűbb, mert Tánzos Vilmos megfigyelése szerint 1996-ban a teljes egészében katolikus lakosság 75%-a magyarul beszélt, s ez az arány még 2009-ben is 51% volt.¹³

Forrófalva múltjában számos hagyományos tárgyi emlékről van tudomásunk. A legrégebbi s talán a legértékesebb a település egykori helyén lévő – már régóta a szomszédos Nagypatakkal közösen használt – temető, itt található a már említett, a hagyomány szerint a XV., Tánzos Vilmos¹⁴ szerint a XVI. században épült fatemplom, benne a falu jeles szülötte, Petrás Incze János dédapjának, Petrás Mihály (1732–1793) kántornak a keresztje, valamint az édesapjára, az ugyancsak kántorként működött Petrás Ferencre (1775–1843) emlékező, fia által készített emlékkereszt, melynek veretes szövege készítőjének emelkedett gondolkodására vall:

Itt az / Urnak / Sz. / Nevé / ben / Petrás Ferencz meg pihen / Míg a trombita szavára a nagy napon felszerken / Elhunyt / Életének / 68ik Esztende / jében / Forrófal / vi / kántor / ságának 50 / Május 5 / 1843 / A Halálát / kesergik / hitvese / magzati / vérei / Jóakarói

A forrófalvi Petrás család harmadik nemzedékének legismertebb tagja, *Petrás Incze János* 1813. július 24-én látta meg a napvilágot, a gimnáziumot a Kézdivásárhely melletti Kantán, a minoritáknál végezte, majd Nyírbátorban, Szegeden és Egerben tanult. 1835-ben Egerben tett – Incze néven – szerzetesi fogadalmat és 1836-ban szentelték pappá, s itt „*hitszónok*” és *prokurátor*, majd 1838-ban a kantai gimnázium tanára és segédlelkésze lett. A prokurátorság Barna Gábor szerint a rend jellegéből fakadó „kolduló körutakkal kapcsolatos megbízott”-at jelenthetett.¹⁵ Előjárói ugyanis misszionáriusként szülőföldjére, Moldvába küldték, de a moldvai misszió akkori vezetője, I. C. Magni ellenséges magatartása miatt csak 1839 őszén foglalhatta el káplánként a pusztinai plébánián lévő állomáshelyét. Ez idő alatt ismerkedett meg a Petrus Raphaél Arduini apostoli vizitátor titkáráként az ugyancsak Borszéken tartózkodó Döbrentei Gáborral, az akadémia „titoknoká”-val, aki érdeklődött a moldvai magyarok sorsa és műveltsége iránt, s 38 kérdést fogalmazott számára. Ezekre Petrás hamarosan részletesen válaszolt, elsősorban szülőfalujában, Forrófalván szerzett ismeretei alapján. Válaszai a *Tudománytár* 1842. VII. évfolyamának XII. kötetében jelentek meg. Ezek tekinthetők a moldvai magyarokról szóló tudósítások egyik legelső, tudományosan és a szenttanú hitelességével megalapozott híradásnak.¹⁶ Petrás Incze János 1842-től haláláig a szülőfalujával szomszédos Klézse plébánosaként szolgálta népe vallásos életének és identitásának erősítését, továbbá számos alkalommal közvetítette a Szent László Társulatnak a moldvai római katolikusok részére nyújtott anyagi támogatását. Forrófalva lakosai büszkéek lehetnek jeles szülöttjükre, aki a sors kegyetlensége miatt 1886. szeptember 6-án rablógyilkosság áldozataként lehelte ki nemes lelkét.¹⁷

Forrófalván a korábbi évszázadokban természetes és magától értetődő volt a magyar nyelv használata a mindennapokban és a vallásgyakorlatban. Mutatja ezt a különböző

Aprószentek

Mikor vót aprószentek, akkor vót e vessző. Asszonnya: Aprószentek, Szendávid, üseld el egésségvel, békességvál, lélek üdvösségvel – akkor kellett id ni. De, ha fiúk vótak, üttek, üttek jól. S az a vesszőcske, oszt osztá cigáréval felkészítvát, saszt felszúrták bán, aszonták, hogye az uruságos. Mikor álbátágszik valami anyimál, akkor szentelják mág aval e vesszővél. Tartották e hászban. Piroska, olmovássző, melik hajlik. Felkészítve cigárevél, ú jártak a legények, dá kellett öröszködj, met ha úgy ütött! Zágészát vették rándrá, dá sziépen, akkor csak tett, így ni, aval a vesszőcskévél, ú jártak e kicsikék es, mind vesszőcskévél, s osztá primilták peracet. Csak a kicsikék jártak, osztá ástá vótak e legények, ozok nám jöttek, a zúton, a zúton kellett fus, mát nám aprószentekelt, ütött. Oszt a nopot tartották, oszt tutták Aprószentek Szendávid.

(Farkas Péterné Bálint Luca szül. 1936, Forrófalva.)

határrészek megnevezése, ami mindig az első telepések etnikai hovatarozását jelzi, akik nevet adnak a határ részeinek. Itt olyan helynevekkel találkozunk, mint *Bérc, Bikkes, Bocskoros, Farkasgödör, Hárompatak, Kecskéváros, Kenderesek, Magyaros* és hasonlók. A szomszédos falvak határára is áthúzódó, *Klézse patakába* ömlő *Háromárok* nevű csermely környékén lévő *Háromárok feje* és a *Fodor kaszálója* névhez, ha nem is különösebben régi, de nagyon érdekes történet fűződik, amiről Domokos Pál Péter is megemlékezik. A Forrófalvával közösen használt „nagyapataki temetőben – írja az 1929-ben ott járt kutató – egy jól gondozott, cement sírbolt van. A Bákóban élő gazdag Fodor család őse (nagyapa) nyugszik itt, akinek mesés vagyonát érdekes eredettel ruházza fel a nép száján élő hagyomány.”¹⁸ Ezt az „érdekes esetet” Forrófalva környékén több faluban számos változatban ismerték, különböző szövegekkel fel is jegyezték. Én a klézsei helynevek gyűjtése közben talákoztam vele a *Háromárok feje* határnévvel kapcsolatban, mégpedig erősen folklorizálódott formában.

„Nem is nagyon rég, még kéccáz éve sincs, ennek a Fodor Mártonnak vót egy pár lova. S hát uljan szégén ember vót, ű abból élt, a fuvarosságból, járt fuvarozni le Galacba. Mēnt s nemtom miljen pontba ért, hogy immá a lovakat megpihentette s ő és mēgebédēlt egy vendēglōbe. A lovaknak ēnnik adott, bēmēnt, s ott le vót űlvel egy asztalhoz nemtom hány embēr, s beszélgettek. Magyarul beszéltek azok a zembērēk, s ez a Fodor Márton kihallgatta, hogy mit beszélnek. Aszt beszéltek, hogy iljen s iljen hejt, a Háromárok fejiben van ēty nagy bikkfa, s az a bikkfa udus. S az az udu mēgvan rakva arannyal. De ōk tizēnēgyen tartoznak hējza, s ōk főlesküttek, hogy aszt az aranyat nem vēszi ki ēgyes, míg ott nem lesznek mind a tizēnēgyen. S abból a tizēnēgyből még mēghót ēgy, s hát ōk nem bírták kivenni az aranyat. S ez a Fodor ügyelte a beszédēt, s nem még mēnt Galacba a fuvarba. Éttek a lovak, ő és ētt, s mēgsírūlt. Jó kemény lovai vótak, mēgtért s fogta hajtani a lovakat, hajtani s hajtani, s mikor Űjfaluhoz értek, mēgdōglōtt a zēgyik ló. Nem törōdōtt vele, a lovat otthatta a zút mellett, s mēnt elé haza ēgy lóval. Mikor hazaért, a zasszon elkezdēt sírni, met ott nem láttak uljant, hogy [valaki] mēnēn a kocsiyal s ēgy lóval, hát a zasszon sírni fogott, hogy immá mi lesz velük, miből élnek még, met ōk azután éltek. – Ne is törōggy vele – aszongya a zembēr. – Tēdd fēl a züstöt málēnak, s főzz málēt, met ēhes vagyok, s asztán mēnūink gombászni. A zasszon sírt: – Neked van szüved, hogy mēnny gombászni, mikor a ló mēgdōglōtt? – Ne is törōggy vele. Émēntek gombászni, s ezēk mēgneveszték hol vót, s mēg és találták azūdōtt. De immá hogy vigyék el a pénzt nappal, mit mondanak, mit? Met oljan szárazság vót, hogy gombát nemigēn lēhetēt találni. Agyig mēntek a zērdōbe, amig kaptak ēgy, két, három gombát, s iljen... aszonták átalvetō... hogy itt hátul és vót... az asszon és, az ember és, amennyit ēbirtak arannyat. S aszongyák: – Mit hoztok? – Gombát. – Há nem lehet találni. – Há né, itt a gomba a kezünkbe. No, hazahorták aszt a sok pénzt, amennyit tuttak, hát mingyá fogott gyarapodni, mingyá ēszt vēt, mingyá aszt vēt. Mēgvētte a zērdōt, akkor mēgvētte ott hul el vót adva iljen szōlōk vótak, dēzsmára atta ki

a zembērēknek aszkat a régi fajta szōlōket... No hát gazdagottak, gazdagottak... de a zōreg nem hatta el a csángós gūnyát, meztláb járt s gatyába, hosszú ingbe. Hanem a fija, Márton, az immá urijassan járt, akkor még az onokája és, Fodor Miháj, kivētte vót még a Pap hēgyin és árēndába aszt a szōlōt az ujfalusi határba. Mēggazdagottak... a Fodornēnak oljan kozsókja vót, így mēgvót, így kerekēn, mint a rigiek... Asztán Bákón alul az Izvoroknál, ott vót nekik birtokuk, oda mēntek, de aszt a küs házacsát Nagypatakon sose hatták el. S az az arany még most és ott van, csak nem tuggya sēnki. Kituggya!”

Forrófalván is 1963-ban kezdődött a szovjet típusú kollektív gazdaságok erőszakos szervezése. A helyiek elmondása szerint azonban már 1962-ben megkezdődött az emberek győzködése, sőt már 1959-ban „volt az önteveserile”¹⁹, nem kollektív direkt, de az is egyfajta *komunistaság* volt, hogy összegyűjtik a helyeket..., mintha lett lenne egy család, az egész. Csak az volt a baj, hogy a helet elvették, de nem családba’ használtuk. Akkor még nem kellett beadni az állatokat, majd csak mikor kollektív lett, akkor vették el a szekereket, a marhákat” – panasolta egy 1943-ban született, forrófalvi asszony. Később így emlékeztek ezekre a szörnyű időkre a forrófalviak: „Míg nem volt kollektív, akkor ha volt egy hektárunk, azt dolgoztuk elé... gyermekeinkvel, apáinkval. De mióta a kollektív bējött, nem adtak, csak egy-egy *bukacikát*”²⁰, hogy ne dōgöljünk meg étlen...” „Ki mekkorát elbirt lopni a kooperatívánál, de a *kinyeremet* nem adta, *zaharomat* nem adta, *ulejomat* nem adta.”²¹ Ami pityókája termett a kollektívnek azt elvitte az állam. A forrófalviak kijöttek a Székelyföldre, hogy pityókához jussanak. Jöttek Torjára, Alcsíkba, ahová csak jöhettek.

Egy ilyen útjuk során történt, 1988. augusztus 21-én, Forrófalva történetének egyik legsúlyosabb tragédiája, aminek körülményei szomorúan tükröztek az akkori idők szégyenletes állapotát. Egy csikcsatószei gazdaság pótkocsis teherautója forrófalvi idénymunkásokkal jövet az Űz-völgyében kényszerűségből lecsúszott a rosszul karbantartott útról s agyon nyomott 27, többségükben forrófalvi magyar fiatait. A baleset után elrendelt általános hírzárlat mutatja, hogy a hatalom menteni akarta a felelősöket, s valóban, csak a kommunista rémuralom megdöntése után hozták nyilvánosságra a baleset részleteit. Hát volt is mit eltitkolniuk a vétkeseknek! A szövetkezet elnöke letagadta, hogy ő parancsolta a sofőrnek a pihenés nélküli útnak indulást, az út karbantartásáért felelősök a költségek hiányára hivatkoztak, a két szembejövő, az embereket szállító teherautónak a kötelező elsőbbséget meg nem adó, sőt azt az útról éppenséggel leszorító két személykocsi vezetőjét – állítólag moldvai fejesek fiai – még a tárgyalásra sem idézték meg. Egyedül a vétnél sofőrt büntette meg a kommunista „igazság”-szolgáltatás: tíz év börtönre, súlyos perköltségre, a sebesültek kórházi, a halottak temetési költségének megtérítésére ítélték. Csak a borzalmas katasztrófa forrófalvi és nagyapataki áldozatainak hozzátartozói vizsgáztak jelesre emberségből abban az embertelen világban: lemondtak a törvényszéken a sofőrre kirótt mindenféle követelésükről. A csíkiak pedig pityókát

gyűjtöttek az áldozatok családjainak megsegítésére, amit aztán bevitték Forrófalvára. De ez a szép gesztus nem sokat segített szegény szerencsétlen gépkocsivezető lelkiismeretén, önvádján, aki még 15 esztendő múlva is így emlékezett vissza a tragédiára: „attól a naptól már sohasem fogok megszabadulni. Azokkal a forrófalviakkal, szerencsétlen csángókkal fogok álmodni egész életemben. Örökké hallani fogom a váj Dumnyezeót és a jaj, Istenemet.”²² Később egy vaskeresztet emeltek a két megye határánál, a tragédia helyszínén, amin a halottak neve olvasható, s ott évről évre igehallgatással, imával emlékeznek az áldozatokra a forrófalviak. A 21 forrófalvira és a 4 nagypatakira, a 4 orbénira, valamint a 13 súlyos és a 22 könnyebb sebesülte. Úgy hallottam, hogy halottak napján is mindig van virág és égő gyertya a keresztnél.

Az élők pedig kínlódtak tovább, ki hogyan. 1990 után visszaadták az embereknek a helyeket, de nem mindent, nem ott és nem úgy. A falu izlázát²³ például nem adták vissza, mert azt – mint mondják – az akkori primár²⁴ kaparintotta meg magának. Azóta pedig Forrófalvát is – újabban Kákovának is nevezik – elérte a moldvai magyarokat is sújtó gazdasági bizonytalanság. A mozgékonyabbak szétszóródtak a világban, megkeresték, kinek hol van letéve a kenyere. Egyre több az üresre épített új ház, egyre több a szülők nélkül felnövő gyermek és egyre kevesebb az ünnepekre hazalátogató, Európa gazdagabb részén dolgozó „vendégmunkás”.

Az odahaza maradottakat pedig tovább örli az idő és viselik a rájuk mért sorsot, azzal a különbséggel, hogy ők nem „Italéban”, „Dzsermánéban”, „Espanéba” vagy ki tudja hol vesztik el az amúgy is bizonytalan „csángómagyar” identitásukat, hanem „honn”, tehát otthon olvad el mindaz, ami több mint fél évezreden keresztül megőrizte őket olyanoknak, akikből Petrás Ferenc, Petrás Incze Jánosok támadtak, aminek aztán az idők múltával egyre kisebb a valószínűsége.

Vagy mégsem?

Mert azért vannak Forrófalván ma is, akik a tudatuk mélyén átérzik elődeik sokszázados szellemi örökségének értékét és jelentőségét, s igyekeznek azt tőlük telhetően és lehetőségeikhez mérten őrizni, felmutatni és továbbadni. A helyben született Antal-Vajda János 2009-ben létrehozta a „Phoenix-Faraoani-Forrófalva-Kulturális Egyesületet, melynek fő célja a „magyar nyelvi programok megvalósítása, a hagyományok megtartása, a magyar nyelv és a csángó táncok tanítása”. Mint egyesületükről írják: „A gyermekek és felnőttek, akikkel részt vettünk számos eseményeken az országban és Magyarországon, büszkén vállalják magyarságukat, nem szégyellik ezt és nem félnek.”

Antal-Vajda János egy ideig saját udvarában tanította az

önként jelentkező gyermekeket magyar versekre, énekekre és az olvasásra, majd a szomszédban működő Szeret-Klészse Alapítvány segítségével 2006 óta részt vesz a magyar nyelv iskolán kívüli oktatásában. Amikor ezeket a sorokat írom – a húshagyathoz közeledve – a Phoenix Kulturális Egyesület tagjainak egy része a Budapesten szervezett Csángó Bál programjában való részvételre készül, más részük pedig hamarosan a Bákóban esedékes, Moldvai Csángók Szövetségének Csontkirály és Babkirály című farsangzáró rendezvényére indul.

Forrófalva anyanyelvben, táncaikban, dalaikban élő hagyománya tehát továbbra is örzi Petrás Incze János népének hagyományos értékeit. Az írásom címében és mottójában szereplő felszólítás – Kelj fel, fiam! – ma is szól Forrófalva népéhez, abban a reményben, hogy nem hal ki körükben az elődeiktől örökölt értékek becsülete.

1. Kallós Zoltán: *Balladák könyve*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1971. 506.
2. Domokos Pál Péter: *A moldvai magyarság*. Fekete Sas Kiadó, Budapest, 1987. 375.
3. Veress Sándor: *Moldvai gyűjtés*. Magyar Népköltési Gyűjtemény XVI. Szerk.: Berlász Melinda és Szalay Olga. MNT – Múzsák Kiadó, Budapest, 1989. 307.
4. Rubinyi Mózes: *Tanulmányok a moldvai csángókról*. Budapest, 1906. 40–41.
5. Kós Károly: *Tájak, falvak, hagyományok*, Bukarest, 1976. 105.
6. Duma-István András: *Csángó mitológia*. Kézdivásárhely, 2005. 37.
7. *Călători străini despre Țările Române*. Volumul II. 1970. 139.
8. Ballagi Aladár: *A magyarság Moldvában. Földrajzi Közlemények XVI.* 1888. 1. 16.
9. Domokos 1987. 212.
10. Zöld Péter Batthyány Ignác erdélyi püspökhöz írt jelentése. *Pater Zöld*. Bibliotheca Moldaviensis. Csíkszereda, 2002. 55.
11. Lahovari, G. I. – Brătianu, C. I. – Tocilescu, G.: *Marele dicționar geografic al României II*. București, 1898. 325.
12. Domokos 1987. 172.
13. Tánzos Vilmos: *A moldvai csángók magyar nyelvismerete. Moldvai Magyarság*, 2012. 2. 15.
14. Tánzos Vilmos: Petrás Incze János élete és életműve. In Barna Gábor (szerk): „*a Magyar Nemzetnek utolcsepp vérig háládatos fija...*” *Csángó füzetek* 6. Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület, Budapest, 2014. 15–46.
15. Barna Gábor: Petrás Incze János egri éveiről. *Csángó Tükör*, 2013. X. 32. 14.
16. Megjelent még Domokos Pál Péter: „...*édes Hazámnak akartam szolgálni...*” Szent István Társulat, Budapest, 1979. 1317–1351.; Domokos Pál Péter: Petrás Incze János élete és műve. In *Petrás Incze János*. Hargita Kiadóhivatal, Csíkszereda, 2004. 7–17.
17. Tánzos 2014. 32–33.
18. Domokos 1987. 206.
19. társulás (rom. intovărășire)
20. darabocskát
21. cukromat, olajomat – Ferencz Imre: *A nyomorúság útjai V. Moldvai Magyarság*, 2001. 10. 21.
22. Ferencz István: *Moldovának árva népe XXV. Moldvai Magyarság*, 2003. 3. 20.
23. legelőjét
24. polgármester

Búzaletés

Vagyon, vagyon, s most es van. Adjon Istán, bié bort, bié búzát, szerencsét, áldást, békasséget, léleküdvességet. Dá most nám mondják. Oláhu mondják. Akko biéjötták a házba, de most kün hintik ál. A küszöbre s onét seperd esse, s odaadod a tyúkoknak. Most kün hintik, nám jönnek bé bá.

(Farkas Péterné Bálint Luca szül. 1936., Benke Jánosné Pál Magdolna, szül. 1952, Forrófalva.)